

Vivian Šefrna, *Diskuze kolem legalizace potratů v období první Československé republiky*, KHV, FHS UK, 2021, 133 stran

Diplomní práce Vivian Šefrny se zabývá tématem, které – ačkoliv mu dosud byla věnována jen minimální badatelská pozornost – se ve veřejném prostoru meziválečného Československa stalo předmětem zanícených diskusí. Tzv. potratové zákony výrazně rezonovaly v agitaci tehdejších politických stran a ovlivňovaly chování voličské základny, patří tedy do gesce jak široce pojímaných kulturních, tak politických dějin. Kromě tématu je velkou předností předkládané práce promyšlená a jasná argumentace, konceptuální pojetí a také pečlivá heuristika relativně rozsáhlého pramenného korpusu. Práce, jak ještě uvidíme, přináší i řadu podnětů pro další výzkum komunistického diskursu v ČSR.

Diplomantka konceptualizuje diskurs podle CDA, navazuje především na pojetí Normana Fairclougha. To je pro historickou analýzu sice poněkud limitující, Šefrna si však zvolila za východisko ty Faircloughovy texty, který jsou výrazněji ovlivněné foucaultovským přístupem a tudíž jsou vhodné pro historickou operacionalizaci. Koncepty každopádně jasně vymezuje a aplikuje je i v analytické části (např. koncepty dominantního bloku, *members' resources*, subjektivní pozice, naturalizace diskursu či řádu diskursu).

Práce má jasně stanovené badatelské otázky a je přehledně a logicky strukturována. Značnou pozornost diplomantka věnuje legislativnímu kontextu interrupcí po roce 1918 a konkrétním metodám jejich provádění. Poměrně rozsáhlá úvodní pasáž se týká rovněž typologie prvorepublikového tisku, což však není na škodu vzhledem k významu mediality pro tehdejší diskusi o legalizaci potratů. Potenciální čtenáři a čtenářky ocení třetí kapitolu přinášející přehled základních diskursivních typů ve smyslu CDA, které se v československém tisku vyskytovaly v souvislosti s tematikou interrupcí; diplomantka je rozděluje do skupin na základě představ o „přirozenosti“, „společenské prosperitě“ a „morálce“. Konečně čtvrtá a pátá kapitola (od str. 54 dále) jsou analytické a jsou věnovány komunistickému ženskému tisku a lékařským brožurám souznícím s komunistickým pojetím.

Diplomantka se soustřeďuje především na argumenty, které bychom mohli označit za „emancipační“ či individuálně právní (právo rozhodovat o vlastním těle, integrita ženského těla, plnohodnotná ženská sexualita), resp. jak (a zda vůbec) se s nimi v komunistickém tisku pracovalo. Již v Úvodu Šefrna zmiňuje, že se i dnešní diskuse o interrupcích často vyhýbají otázce ženských práv a jsou prestrukturovány spíše populacionistickým myšlením. Zlomové body ve vývoji meziválečného komunistického tisku představuje z tohoto hlediska nástup Jožky Jabůrkové do pozice šéfredaktorky *Rozsévачky* v roce 1929 a opětovný zákaz interrupcí v SSSR v roce 1936, kdy musely redaktorky v krátké době zcela přetvořit svou dosavadní argumentaci o legitimitě umělého přerušování těhotenství. Šefrna ukazuje, že se v komunistickém tisku uplatňovaly jak tehdy obvyklé diskursivní typy (s nepřekvapivou výjimkou náboženského), tak typy zcela unikátní, což platí především pro první polovinu 30. let. Jejich kombinace tedy byla v tomto typu médií možná, a to i v případě, že z dnešního hlediska může působit poněkud „nelogicky“. Mezi neobvyklé diskursivní typy komunistického tisku patřil typ „mateřství jako utrpení“, „vykořisťování“, „nepřátelské

přírody“, „morální integrity proletariátu“ a feministický diskurzivní typ „genderové nerovnosti“. Právě posledně zmíněný diskursivní typ pak mohl vést ve starším bádání k představě o vyhraněně emancipačním charakteru komunistického tisku. Tu však diplomantka podrobila zdařilé dekonstrukci a ukázala, že naturalizované předpoklady komunistické argumentace – patrně nejen o interrupcích – byly naopak poměrně konzervativní a esencialistické a nezřídka také eugenické. Podobaly se tudíž dominantnímu buržoaznímu tisku. Eugenická argumentace pak převažovala i ve Wassermannově příručce z roku 1921, která souvisela s návrhy na novelizaci L. Landové-Štychové. I přesto první polovina 30. let představuje období, kdy komunistický tisk propojoval problematiku interrupcí s komplexní kritikou kapitalismu a militarismu a československé politické scény (včetně jejího levicového spektra). Explicitně kritizoval také buržoazní společenské normativy, a to včetně genderových. Diskursivní typ ženských práv a svobod tedy již bylo možné artikulovat (jakkoliv váhavě) a redaktorky *Rozsévačky* jej dokázaly úspěšně propojit s politickou agitací.

Ve srovnání s dnes běžným standardem má předkládaná diplomní práce výbornou formální a jazykovou úroveň, obsahuje jen minimum překlepů, gramatických či stylistických chyb (namátkou zmiňme např. chybný tvar adjektiva „antiklerikální“ na str. 50). Autorka by mohla o něco méně užívat pasivní slovesné tvary, což však textu celkově na kvalitě neubírá. Výklad je navíc precizní i z hlediska práce se sekundární literaturou a pojmoslovím (jen výjimečně se vyskytují nejasná spojení typu „psychické podstaty“ na str. 46).

Jakkoliv klasifikace diskursivních typů může působit až trochu mechanicky, otevírá se díky ní řada otázek nosných pro další výzkum. Některým bychom se mohli věnovat i v průběhu obhajoby. Jaké faktory vlastně ovlivňovaly v komunistickém tisku volbu diskursivních typů? Mohla být tato volba např. ovlivněna mocenskými vztahy v rámci tehdejší socioekonomické formace (jak by tvrdil Fairclough)? Na čem přesně záležela kombinace typů v konkrétních textech, pokud je to vůbec možné určit? A jak si vysvětlit mnohem menší míru diskuse o interrupcích v německy psaných pramenech z meziválečného období než v českých, obzvlášť když vezmeme v potaz, že vznikaly ve stejném socioekonomickém kontextu? Výzvu pro budoucí výzkum představuje také flexibilita a heterogenita komunistického diskursu či podoby a funkce intertextuality v komunistickém tisku. Zajímavé také je, jak komunistické novinářky využívaly při agitaci kulturní a vtělenou zkušeností s mateřstvím. Z empirického hlediska je pak neméně významný vztah mezi elitním novinářským pojetím a „dopisy čtenářek“ z řad dělnic, díky nimž v práci zazněly i zcela nečekané a neuhlazené hlasy.

Vzhledem k výše řečenému navrhuji práci k obhajobě s hodnocením **„výborně“ (1)**.

V Praze 16. května 2021